

2. Adatbázis-fejlesztés (Dikális összeírások)

A komparatív kutatások biztosítása érdekében tovább folytattuk a Magyar Kamara által irányított „Porta (dika) összeírások (E 158)” adatbázisának folyamatos fejlesztését. Az oszmán–magyar adatbázisrendszer szinkronizált működésének egyik alapfeltétele az adatbázisokban szereplő településnevek ellátása normalizált névalakokkal és térinformatikai azonosítókkal (ID).

– MNL: Sz. Simon Éva hat, részben vagy egészen hódolt vármegye (Esztergom, Győr, Komárom, Máramaros, Moson, Somogy) településeit látta el a párhuzamos vizualizációt biztosító térinformatikai ID-kkel.

– MNL–BTK TTI: A migrált adatok tesztelését és szükség szerinti javítását Sz. Simon Éva és Demeter Gábor folyamatosan végzi.

A párhuzamos adatbázisok első eredménye Somogy megye 16. századi kondomíniumára vonatkozó térképek elkészítése és azok elemzése (lásd az előadásoknál: Varsó, BTM).

3. Térinformatikai fejlesztés

Célként merült fel a különböző időmetszetekben létező Magyarország-alaptérképek állományának összehangolása, illetve a meglévő állományok alapján a középkorra vonatkozó térkép pontosítása és új kora újkori alaptérkép létrehozása. E célból a Reisz T. Csaba vezette NKFIH-kutatás (K 132723) során készült 1:144 000 léptékű alaptérkép 1912. évi településszintű közigazgatási határait először – időben kisebb ugrásokkal – az 1884. évi, majd a Lipszky János-féle 19. század eleji térkép települési határaival összevetve egy 1:144 000 méretarányú településszintű térképet generáltunk a 18. század végére. Ezt vetületbe húzva ráhelyeztük Engel Pál 1:400 000 léptékű térképére, majd a finomabb felbontású (pontosabb) térkép területi entitásait alapul véve Németh Gábor külső vállalkozó bevonásával megkezdődött az Engel-térképen lévő ponttípusú állomány lokalizációjának korrekciója és a defterekben újonnan megjelenő 16. századi településállomány elhelyezése a térképen. A területi pontosításokhoz a MapiREN található vetületbe húzott katonai térképek névanyaga, a [velemjaro.sk/alkalmazas, a Hungaricanán lévő levéltári térképállomány, Magyarország Földrajzinév Tára, a Lelkes György- és a Gyalay Mihály-féle kötetek nyújtottak segítséget. Így a korábnál nemcsak részletesebb, de pontosabb és a többi projekthez \(akár mai LAU-kódokhoz\) kapcsolódó 16. századi településállomány jön létre, amely a projekt új alaptérképe lesz. A defterek teljes körű feldolgozását követően a középkortól a 20. századig az egyes térképi állományok között az átjárás zökkenőmentes lehet. Jelenleg a ponttípusú entitások korrekciójának mintegy fele \(az eddig feldolgozott defterekhez és dikális összeírásokhoz kapcsolódó állomány\) van készen.](https://</p>
</div>
<div data-bbox=)

– MNL – BTK TTI: a fejlesztést teszteli Demeter Gábor és Sz. Simon Éva.

– BTK TTI: Nagy Béla elkészítette „A szegedi szandzsák települései 1570 körül” c. térképet M=1:400 000-es méretarányban, valamint a „Vlah betelepülés a koppányi szandzsákba 1570-re” és „Vlah betelepülés a koppányi szandzsákba 1580-ra” c. térképeket.

4. Forrásfeltárás

Az idei évre tervezett törökországi hungarikakutatás elmaradt, mert a kutatóút kijelölt időpontja a kormányzati kifizetési korlátozás időszakára esett. A projekt folyamatosága érdekében az isztambuli kutatásokat 2023 első felében szeretnénk pótolni.

5. Tudományos közlések

a) Megjelent publikációk:

MNL – BTK TTI: 1 magyar nyelvű könyv, 2 angol nyelvű cikk, 5 magyar nyelvű cikk, 1 könyvismertetés:

Demeter Gábor – Sz. Simon Éva – F. Romhányi Beatrix – Horváth Gergely Krisztián – Németh Gábor: Creating a database to study settlement level socio-economic development and landuse-changes for the Hungarian Kingdom (1550–1910). Angeliki, Tsorlini; Chrysoula, Boutoura (szerk.) *Digital Approaches to Cartographic Heritage*. Thessaloniki, 2022. 39–53.

Dorogi Ilona: Fóti Miklós – Pánya István. Bodrog vármegye településhálózatának re-

konstrukciója a török defterek alapján. A zombori és a bajai náhije települései. *RECITI*, 2022. november 29., 2022.

Fóti Miklós: Egy szokatlan demográfiai jelenség és háttere a szegedi szandzsák területéről: Mikla pusztá hirtelen várossá válása 1578-ban. *Történelmi Szemle*, 64. (2022) 3:1–13.

Fóti Miklós – Pánya István: *Bodrog vármegye településhálózatának rekonstrukciója a török defterek alapján: A zombori és a bajai náhije települései 1578-ban*. Bp., 2022.

Fóti Miklós – Pánya István: A török defterek topográfiai adatainak felhasználása, mint a településhálózat rekonstruálásának eszköze. A bajai és a zombori náhije települései. *Belvedere Meridionale*, 34. (2022) 1:130–147.

Miklós Fóti – István Pánya: Ottoman nam-ı diğeri as a tool for the reconstruction of the settlement network of medieval Bodrog county. *Archivum Ottomanicum*, 39. (2022) 179–190.

Sz. Simon Éva: A magyarországi hódoltság és hódoltsági peremvidék kataszteri iratainak (tapu-defter) feldolgozása II. (K 132475, K 132609) Szakmai beszámoló a második évről (2020–2021). *Catastrum*, 9. (2022) 1:58–61.

Sz. Simon Éva: A hódoltatás stratégiája, avagy az Oszmán Birodalom magyarországi határainak vizsgálata az adóösszeírások adatainak tükrében. *Élet a török hódoltságban. Válogatás az Élet a török hódoltságban című konferenciasorozat előadásából* (2013–2019). 114–127.

Sz. Simon Éva: A koppányi szandzsák 16. századi területének kistérségi vizsgálata az adóterhek és a népesedés relációjában. *Magyar Gazdaságtörténeti Évkönyv*, 2022. 53–84.

b) Megjelenés alatti tanulmányok:

Sz. Simon Éva: A magyarországi oszmán terjeszkedés stratégiája. *Az Oszmán Birodalom tündöklése és bukása*. Gondolat, Bp., 2022. (11 p.)

Sz. Simon Éva: A koppányi szandzsák 16. századi területének kistérségi vizsgálata az adóterhek és a népesedés relációjában. *Magyar Gazdaságtörténeti Évkönyv*, 2022. 53–84.

Hegyi Klára – Sz. Simon Éva – Tuza Csilla:

Adóztatás és földbirtoklás a hódolt Magyarországon a 16–17. században. *Földügyi szabályozás és társadalmi gyakorlat a 17/18. századtól a 20. század végéig*. Bp., 2023.

Fóti Miklós – Sz. Simon Éva: Balkáni népességelemek integrációja a hódoltságban: vlahok a szegedi és a koppányi szandzsákban a 16. században. *A Vosinszky Mór Múzeum Évkönyve*, XXXIX. Szekszárd, 2023.

Fóti Miklós – Pánya István: Bács mezőváros középkori és kora újkori térszerkezete / The urban spatial structure of the medieval and early-modern-period Bács town. *Belvedere Meridionale*, 2023.

Sudár Balázs: Eflákok a mohácsi náhije török kori adóösszeírásaiban. *A Vosinszky Mór Múzeum Évkönyve*, XXXIX. Szekszárd, 2023.

Sudár Balázs: Óbuda a török korban. *Városatlasz-sorozat*

c) Előkészületben lévő publikációk:

Hegyi Klára: A hatvani szandzsák – monográfia (Készültség: 90%)

Fóti Miklós: A szegedi szandzsák – forráskiadás (Készültség: 90%)

Dorogi Ilona: A szekcsői szandzsák – forráskiadás (50%)

Sz. Simon Éva: A Dél-Dunántúl oszmán birtoklástörténete (Készültség: 80%)

Fóti Miklós – Pánya István: Bács vármegye településhálózatának rekonstrukciója a török defterek alapján: A bácsi és a titeli náhije települései 1578-ban (készültség 30%)

Sudár Balázs: A völgyesség nyugati része a 16. századi oszmán összeírásokban (100%)

Sudár Balázs: A szekszárdi szandzsák – kismonográfia (Készültség: 40%)

d) Konferencián való részvétel:

Demeter, Gábor – Sz. Simon, Éva: The impact of Ottoman rule on the population and settlement structure of Hungary based on hGIS investigations. The Sixth International Congress of Turkology (19–21 September 2022). Faculty of Oriental Studies – Faculty of Political Science and International Studies University of Warsaw.

Demeter, Gábor – Sz. Simon, Éva – F. Rom-

hányi, Beatrix – Horváth, Gergely Krisztián – Németh, Gábor: Creating a database to study settlement level socio-economic development and land-use changes for the Hungarian Kingdom, 1550–1910. 16th ICA Commission Conference on “Digital Approaches to Cartographic Heritage”, Cluj-Napoca, 22–24 September 2022.

Sz. Simon Éva: A kondominium GIS-vizsgálatának oszmán kori településhálózatra vonatkozó eredményei. X. Élet a török hódoltságban (1526–1718) jubileumi konferencia. Budapest, Budapesti Történelmi Múzeum, 2022. november 11.

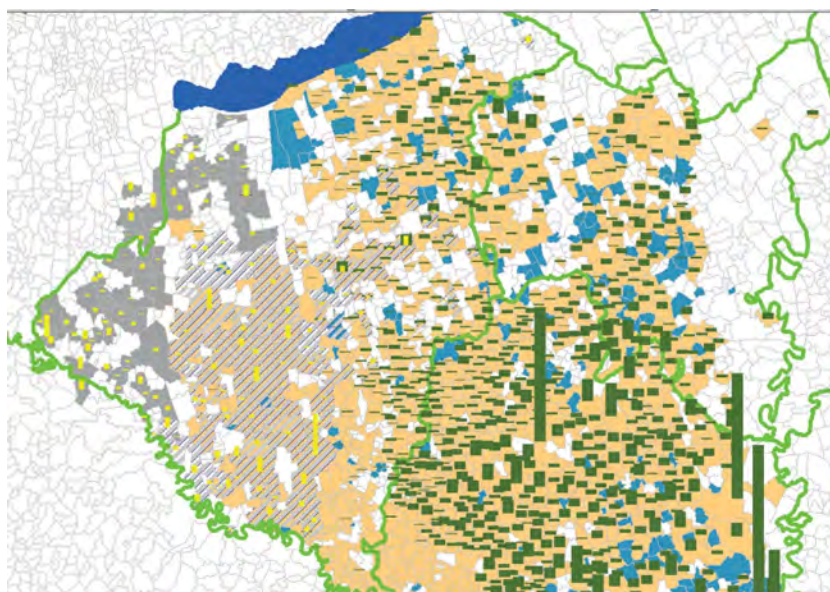
Sudár Balázs: Muszlim megtelepedés a hódoltságban. X. Élet a török hódoltságban (1526–1718) jubileumi konferencia. Budapest, Budapesti Történelmi Múzeum, 2022. november 11.

Sudár Balázs: Muszlim megtelepedés a Délkelet-Dunántúlon. Kanizsai Dorottya Múzeum, Mohács, 2022. augusztus 23.

Értékelés

A Történelem zsűri a 2021. 12. 01. – 2022. 11. 30. közötti időszakról szóló szakmai részjelentést elfogadta. Az értékelő bizottság megjegyzése: „A jól strukturált részbeszámolóból a kutatási projekt ez évben elért eredményei jól látszanak. A kutatócsoport tagjai újabb defterek tudományos feldolgozását végezték el. A vonatkozó adatbázist folyamatosan töltik fel adatokkal és megkeresés esetén adatszolgáltatást is tudnak nyújtani. Ezzel párhuzamosan a Magyar Kamara által irányított porta-(dika-)összeírások adatbázisát is tovább építették. A kutatás harmadik évére ígért szinkronizálás a két adatbázis között mindazonáltal még nem történt meg. A vállalt térinformatikai fejlesztések folyamatban vannak. A kutatók 8 publikációt (köztük 1 könyvet) jelentettek meg 2022-ben és további 7 kézirat elkészült. A csoport tagjai 5 előadást tartottak hazai és külföldi konferenciákon. A részjelentés alapján elmondható, hogy a kutatócsoport a munkatervben tett vállalásait nagy részben teljesítette, a résztvevő kutatók magas színvonalú munkát végeznek, a projektvezető kiválóan kézben tartja a dolgokat.”

(Szepesiné Simon Éva)

■ Az oszmán–magyar kondominium ábrázolása Somogy vármegye területén az 1552. évi adóösszeírások alapján. Jelmagyarázat: A magyar adóztatás által elért területeket szürke, az oszmánok által összeírt településeket narancssárga színnel jelöli a térkép. A magyar dikális összeírások pontosan meghatározták az oszmánoknak behódolt területet. Ezt a szürke színen belül (szürke) sárfózás jelöli. Ugyancsak sárfózás mutatja a kettősen adóztatott területet (kondominium) is. Jól látszik, hogy a dikális összeírás a defterben szereplőnél szélesebb területet jelölt hódoltnak. Az oszlopdigrammok (magyar sárga, oszmán zöld) a tervezett adómértékét jelölik (Sz. Simon Éva – Demeter Gábor térképe)